KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 25.9.2025 r.
COM(2025) 517 final

KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

Dziewiąte sprawozdanie roczne w sprawie Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji

Spis treści

1. Wprowadzenie 1
1.1.1.Turcja a kryzys uchodźczy 1
1.2. Reakcja UE na kryzys i ustanowienie instrumentu 2
2. Funkcjonowanie instrumentu 3
3. Zdolności finansowe, czas realizacji i charakter finansowania 4
4. Wdrażanie instrumentu 6
5. Monitorowanie, ocena i audyt 16
6. Komunikacja i eksponowanie działań 17
7. Wnioski i dalsze działania 17

1. Wprowadzenie

Zgodnie z art. 8 ust. 1 decyzji Komisji C(2015) 9500[1] („decyzja”) Komisja ma obowiązek systematycznie informować Parlament Europejski i Radę o wdrażaniu Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji („instrument”). Zgodnie z art. 8 ust. 2 decyzji Komisja jest zobowiązana do składania Parlamentowi Europejskiemu i Radzie dorocznych sprawozdań z wdrażania instrumentu. Pierwsze takie sprawozdanie opublikowano w marcu 2017 r.[2]. Wszystkie sprawozdania roczne można znaleźć na stronie internetowej Instrumentu Pomocy dla Uchodźców. Niniejsze sprawozdanie opiera się na danych do lutego 2025 r. włącznie.

1.1.1. Turcja a kryzys uchodźczy

Ze względu na swoje położenie geograficzne Turcja jest ważnym krajem przyjmującym i tranzytowym dla uchodźców i migrantów. Według danych dostarczonych przez rząd turecki w styczniu 2025 r. w kraju tym przebywało 2 888 876 Syryjczyków objętych tymczasową ochroną oraz ponad 300 000 zarejestrowanych uchodźców i osób ubiegających się o azyl, pochodzących głównie z Afganistanu, Iraku, Iranu i Somalii[3,4]. Miało to duży wpływ na społeczności przyjmujące. Przedłużająca się obecność syryjskich uchodźców w Turcji i rosnąca liczba osób o nieuregulowanym statusie przybywających z Afganistanu do Turcji stanowi coraz większe wyzwanie dla spójności społecznej między uchodźcami, migrantami i społecznościami przyjmującymi. Jednocześnie nadal dochodzi do napięć wzdłuż granicy turecko-irańskiej. Po upadku reżimu al-Assada w grudniu 2024 r., według danych dostarczonych przez władze Turcji, coraz więcej Syryjczyków objętych tymczasową ochroną w Turcji przekracza granicę w kierunku Syrii. Z danych tych nie wynika jasno, czy są to powroty na stałe, czy wizyty sondujące[5]. Władze tureckie podkreśliły, że powroty powinny być dobrowolne, bezpieczne, godne i dobrze zorganizowane.

Turcja w dalszym ciągu podejmuje bardzo istotne działania związane z przyjmowaniem i zaspokajaniem potrzeb uchodźców i migrantów oraz potwierdza swoje zaangażowanie w realizację oświadczenia UE–Turcja z dnia 18 marca 2016 r.[6] („oświadczenie”). W 2024 r. oświadczenie wciąż przynosiło konkretne pozytywne efekty. Nadal rosła jednak liczba osób

[1] Decyzja Komisji C(2015) 9500 z dnia 24.11.2015 w sprawie koordynacji działań Unii i państw członkowskich przy użyciu mechanizmu koordynacji – Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji.
[2] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0130.
[3] https://en.goc.gov.tr/irregular-migration.
[4] Jedna ze specyficznych cech systemu azylowego w Turcji wiąże się z faktem, że kraj ten podpisał Protokół nowojorski z 1967 r. do konwencji genewskiej z 1951 r. z zastrzeżeniem. W związku z tym zdecydowana większość uchodźców w Turcji nie może występować o pełnoprawny status uchodźcy, a jedynie o status „warunkowy”, który, o ile zostanie przyznany, ogranicza pobyt w kraju do momentu, kiedy uchodźca o uznanym statusie zostanie „przesiedlony do kraju trzeciego”.
[5] 29 stycznia 2025 r. tureckie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych ogłosiło, że od 9 grudnia 2024 r. do Syrii powróciło 81 576 uchodźców. Ponadto, zgodnie z zaleceniem Biura UNHCR, potwierdziło ono, że prezydent Erdoğan zatwierdził wizyty sondujące dokonywane przez Syryjczyków z Turcji w okresie od 1 stycznia do 1 lipca 2025 r. W ciągu tego sześciomiesięcznego okresu wyznaczona głowa rodziny będzie mogła trzykrotnie wjechać do kraju/wyjechać z kraju bez utraty statusu tymczasowej ochrony.
[6] http://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/.

o nieuregulowanym statusie przybywających do Grecji drogą morską, jak również drogą lądową do Bułgarii – choć liczby te nadal były niższe niż przed wydaniem oświadczenia – znacznie spadła natomiast liczba osób przybywających do Włoch i na kontrolowane przez rząd terytorium Cypru[7].

Kontynuowano wdrażanie przewidzianego w oświadczeniu systemu przesiedleń „jeden za jednego". W okresie od kwietnia 2016 r. do lutego 2025 r. z Turcji do UE przesiedlono ponad 43 815 syryjskich uchodźców. Od 2016 r. z wysp greckich do Turcji odesłano 2 140 migrantów. Jako że władze tureckie nie odwołały swojej decyzji z marca 2020 r. o zawieszeniu operacji powrotowych przewidzianych w oświadczeniu z powodu pandemii COVID-19, od tamtej pory nie przeprowadzono żadnych operacji powrotowych pomimo wielokrotnych wniosków ze strony Komisji i władz greckich.

Na posiedzeniu w październiku 2020 r. Rada Europejska zgodziła się na uruchomienie pozytywnej agendy UE–Turcja. Określono cztery obszary priorytetowe: (i) poprawa funkcjonowania unii celnej oraz wznowienie dyskusji w sprawie jej modernizacji; (ii) migracja i wsparcie dla uchodźców; (iii) dialogi wysokiego szczebla; oraz (iv) kontakty międzyludzkie i mobilność. Rada Europejska na posiedzeniu w czerwcu 2021 r. potwierdziła gotowość UE do zaangażowania się wraz z Turcją w stopniowy, proporcjonalny i odwracalny sposób w działania mające na celu zwiększenie współpracy w wielu obszarach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, przy zachowaniu ustalonych warunków określonych w marcu 2021 r. i we wcześniejszych konkluzjach Rady Europejskiej. W odpowiedzi na apel Rady Europejskiej wystosowany na posiedzeniu w dniach 29–30 czerwca 2023 r. do Wysokiego Przedstawiciela i Komisji o przedłożenie sprawozdania na temat aktualnej sytuacji w stosunkach UE–Turcja 29 listopada 2023 r. opublikowano wspólny komunikat. Przedstawiono w nim kilka propozycji ożywienia stosunków, w tym w obszarze zarządzania migracjami oraz wsparcia finansowego dla uchodźców i społeczności przyjmujących. W listopadzie 2023 r. w Brukseli odbył się dialog wysokiego szczebla UE–Turcja dotyczący migracji i bezpieczeństwa, a nowe posiedzenie ma się odbyć w pierwszej połowie 2025 r.

1.2. Reakcja UE na kryzys i ustanowienie instrumentu

[7] W okresie od stycznia do grudnia 2024 r. do UE przybyło z Turcji 65 574 migrantów o nieuregulowanym statusie, w porównaniu z 57 597 osobami, które przybyły w tym samym okresie w 2023 r., co stanowi wzrost o 14 %. W 2024 r. liczba osób o nieuregulowanym statusie przybywających drogą morską do Grecji wzrosła łącznie o 31 % w porównaniu z 2023 r. Liczba osób przybywających do Grecji drogą lądową wzrosła w znacznie mniejszym stopniu – o 2 %. Jednocześnie liczba osób przybywających na Cypr i przekraczających zieloną linię spadła o 42 % w okresie od stycznia do grudnia 2024 r. w porównaniu z tym samym okresem w 2023 r. Ponadto w okresie od stycznia do lutego 2025 r. do UE przybyło z Turcji 4 537 migrantów o nieuregulowanym statusie, w porównaniu z 7 426 osobami, które przybyły w tym samym okresie w 2024 r., co stanowi spadek o 39 %. W 2024 r. na szlaku migracyjnym z Turcji do Włoch odnotowano istotny spadek liczby osób przybywających do Włoch, do około 3 366, w związku z czym z Turcji pochodziło 5 % nieuregulowanych wjazdów do Włoch. W 2015 r., przed podpisaniem oświadczenia UE–Turcja, liczba osób o nieuregulowanym statusie przybywających szlakiem wschodniośródziemnomorskim wynosiła 885 386.

W odpowiedzi na wezwanie państw członkowskich UE do udostępnienia znacznej ilości dodatkowych środków na wsparcie dla uchodźców w Turcji Komisja ustanowiła Instrument Pomocy dla Uchodźców w Turcji w drodze decyzji z dnia 24 listopada 2015 r., zmienionej 10 lutego 2016 r. oraz 14 marca i 24 lipca 2018 r. Instrument ten stanowi mechanizm koordynacji uruchamiania zasobów udostępnionych w ramach budżetu UE i dodatkowych wkładów od państw członkowskich włączonych do budżetu UE jako zewnętrzne dochody przeznaczone na określony cel[8]. Państwa członkowskie podjęły polityczne zobowiązanie do wpłacenia wkładów krajowych w ramach wspólnego porozumienia między państwami członkowskimi UE a Komisją Europejską, przyjętego 3 lutego 2016 r. i zaktualizowanego po uzgodnieniu drugiej transzy instrumentu[9]. Wspólne porozumienie ustanawia również warunki udzielania wsparcia.

18 marca 2016 r. szefowie państw i rządów UE oraz Turcji potwierdzili swoje zobowiązanie do realizacji wspólnego planu działania i uzgodnili dalsze działania mające na celu pogłębienie stosunków między Turcją a UE oraz rozwiązanie kryzysu migracyjnego[10]. Turcja i UE uznały, że potrzebne są dalsze szybkie i zdecydowane działania. Dokładniej rzecz biorąc, w oświadczeniu UE–Turcja wezwano do wyeliminowania migracji nieuregulowanej z Turcji do UE przez zakłócenie modelu działalności przemytników oraz zaoferowanie migrantom alternatywy, która nie wiąże się z narażaniem życia, oraz do przyspieszenia procesu wdrażania instrumentu.

W ramach pierwszej transzy instrumentu (2016–2017) przyznano łącznie 3 mld EUR[11], zaś dodatkowa kwota 3 mld EUR została udostępniona w ramach drugiej transzy (2018–2019), co daje łączną kwotę 6 mld EUR. Po posiedzeniu Komisja niezwłocznie przeszła do udzielania zamówień na pierwsze projekty. Do 31 grudnia 2020 r. Komisja podpisała umowy na pełną pulę środków operacyjnych instrumentu, zaś do końca 2024 r. wypłacono ponad 5,7 mld EUR.

2. Funkcjonowanie instrumentu

Omawiany instrument stanowił mechanizm koordynacji, który umożliwiał sprawne, skuteczne i wydajne świadczenie pomocy UE na rzecz uchodźców w Turcji przy jednoczesnym zapewnieniu należytego zarządzania finansami. Zapewniał on optymalne wykorzystanie

[8] Zewnętrzne dochody przeznaczone na określony cel na podstawie art. 21 ust. 2 lit. b) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 966/2012 z dnia 25 października 2012 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE, Euratom) nr 1605/2002 (Dz.U. L 298 z 26.10.2012, s. 1) w odniesieniu do wkładów w 2016 r. i do dnia 1 sierpnia 2018 r. oraz na podstawie art. 21 ust. 2 lit. a) ppkt (ii) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2018/1046 z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii, zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 1296/2013, (UE) nr 1301/2013, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 1304/2013, (UE) nr 1309/2013, (UE) nr 1316/2013, (UE) nr 223/2014 i (UE) nr 283/2014 oraz decyzję nr 541/2014/UE, a także uchylającego rozporządzenie (UE, Euratom) nr 966/2012 (Dz.U. L 193 z 30.7.2018, s. 1).

[9] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11329-2018-INIT/en/pdf.

[10] http://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/.

[11] Wspomniana kwota 3 mld EUR została udostępniona dodatkowo do kwoty 345 mln EUR przyznanej Turcji przez Komisję w odpowiedzi na syryjski kryzys uchodźczy jeszcze przed rozpoczęciem wdrażania tego instrumentu i miała charakter uzupełniający w stosunku do pomocy dwustronnej państw członkowskich.

istniejących unijnych instrumentów finansowych w formie pomocy humanitarnej lub rozwojowej w celu zaspokojenia w kompleksowy i skoordynowany sposób potrzeb uchodźców i społeczności przyjmujących[12].

Komitet sterujący instrumentem przedstawia wytyczne strategiczne w sprawie priorytetów, rodzajów wspieranych działań, przydzielanych kwot i uruchamianych instrumentów finansowania, a także w sprawie warunków dotyczących wdrażania zobowiązań Turcji w ramach wspólnego planu działania UE–Turcja z dnia 29 listopada 2015 r. („wspólny plan działania")[13].

Nadal istotne znaczenie mają trwałość projektów realizowanych w ramach instrumentu i współodpowiedzialność władz tureckich. Znaczenie trwałości i wpływu podkreślono w zaleceniach zawartych w drugim sprawozdaniu specjalnym Europejskiego Trybunału Obrachunkowego z kwietnia 2024 r. Priorytetowe obszary wsparcia określa się w oparciu o kompleksową i niezależną ocenę potrzeb, która została zaktualizowana w 2018 r.

W ramach instrumentu koordynowano środki finansowe pochodzące z następujących instrumentów finansowania zewnętrznego[14]: (i) pomocy humanitarnej; (ii) Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa; (iii) Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju; (iv) Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA); oraz (v) Instrumentu na rzecz Przyczyniania się do Stabilności i Pokoju. Środki finansowane z budżetu UE wdrażane są zgodnie z mającymi do niego zastosowanie zasadami finansowymi oraz uregulowaniami dotyczącymi zarówno zarządzania bezpośredniego, jak i pośredniego. Wdrażanie środków pomocy jest uzależnione od ścisłego przestrzegania przez Turcję zobowiązań określonych we wspólnym planie działania i w oświadczeniu.

3. Zdolności finansowe, czas realizacji i charakter finansowania

Instrument obejmuje łączny budżet w kwocie 6 mld EUR uruchamiany w dwóch transzach. Projekty w ramach pierwszej i drugiej transzy będą realizowane do końca 2025 r. (cztery projekty przedłużono do końca 2029 r. ze względu na działanie siły wyższej, np. z powodu trzęsienia ziemi w 2023 r.), przy czym wiele projektów w ramach pierwszej transzy zostało już zrealizowanych, a zakończenie większości projektów planowane jest w terminie lub przed upływem ostatecznego terminu. Wyjątkowo, ze względu na pandemię COVID-19, przedłużono

[12] Decyzja Komisji C(2015) 9500 z 24.11.2015, art. 2 – Cele instrumentu.
[13] Zob. art. 5 ust. 1 decyzji Komisji C(2015) 9500 zmienionej decyzją Komisji C(2016) 855.
[14] Wkłady z Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju zostały przesunięte i wdrożone odpowiednio w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej i funduszu powierniczego UE. Zasadniczo wszystkie wkłady z instrumentu wniesione na rzecz regionalnego funduszu powierniczego Unii Europejskiej w odpowiedzi na kryzys w Syrii (z Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej i w mniejszym stopniu z Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju) zostały wdrożone jako pomoc pozahumanitarna.

okres realizacji projektów w ramach środka szczególnego z 2016 r. (1,6 mld EUR), co umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów wszystkich odnośnych projektów.

W ramach pierwszej transzy wyasygnowano 3 mld EUR, w tym 1 mld EUR z budżetu UE i 2 mld EUR od państw członkowskich w formie dwustronnych wkładów. Podobnie w przypadku drugiej transzy wyasygnowano 3 mld EUR, w tym 2 mld EUR z budżetu UE i 1 mld EUR ze środków pochodzących od państw członkowskich[15].

Jeżeli chodzi o środki z budżetu UE, z przeznaczonej na lata 2016–2017 i pochodzącej z budżetu UE kwoty 1 mld EUR w 2016 r. uruchomiono środki w wysokości 250 mln EUR, a w 2017 r. – środki w wysokości 750 mln EUR. Z przeznaczonej na lata 2018–2019 i pochodzącej z budżetu UE kwoty 2 mld EUR w 2018 r. uruchomiono środki w wysokości 550 mln EUR. Pozostała kwota została uruchomiona w 2019 r.

Jeżeli chodzi o środki państw członkowskich w ramach pierwszej transzy, państwa członkowskie przekazały na potrzeby instrumentu: 677 mln EUR w 2016 r., 847 mln EUR w 2017 r., 396 mln EUR w 2018 r. i 80 mln EUR w 2019 r. W ramach drugiej transzy państwa członkowskie przekazały 68 mln EUR w 2018 r., 202 mln EUR w 2019 r., 265 mln EUR w 2020 r., 166 mln EUR w 2021 r. i 165 mln EUR w 2022 r.; ostatnie płatności w 2023 r. wyniosły 134 mln EUR. Wkłady państw członkowskich przekazano bezpośrednio do budżetu UE w formie zewnętrznych dochodów przeznaczonych na określony cel, a następnie przypisano odpowiednio do linii budżetowych przeznaczonych na Instrument Pomocy Przedakcesyjnej i pomoc humanitarną.

Nadal utrzymuje się odpowiednia równowaga pomiędzy tempem wpłat dokonywanych przez państwa członkowskie *na rzecz instrumentu* a tempem pokrywanych z nich wypłat *z instrumentu*.

Dodatkowa pomoc UE dla uchodźców w Turcji, poza ramami instrumentu

W 2020 r. Komisja przeznaczyła dodatkowe 535 mln EUR na wsparcie operacji humanitarnych w Turcji poza ramami instrumentu. Pomoc dla uchodźców koncentrowała się na podstawowych potrzebach, ochronie, edukacji i opiece zdrowotnej i została w całości zakontraktowana i wypłacona.

Ta tendencja nadal trwała w 2021 r. W nawiązaniu do konkluzji Rady Europejskiej z czerwca 2021 r. Komisja uruchomiła kolejne 3 mld EUR na rzecz uchodźców i społeczności przyjmujących w Turcji na lata 2021–2023. Celem tego finansowania było zapewnienie kontynuacji kluczowych interwencji w ramach instrumentu w priorytetowych obszarach pomocy humanitarnej, podstawowych potrzeb, edukacji i opieki zdrowotnej, a także zarządzania migracjami i kontroli granic. Finansowanie to obejmowało również środki

[15] https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/06/29/facility-for-refugees-in-turkey-member-states-agree-details-of-additional-funding/.

w wysokości 150 mln EUR przyznane w ramach instrumentów DG HOME, przede wszystkim na wsparcie działań państw członkowskich UE w zakresie przesiedleń z Turcji, ale także na wsparcie zarządzania migracjami i granicami oraz działań na rzecz zwalczania przemytu. Finansowanie to obejmowało ponadto środki w wysokości 14,4 mln EUR przyznane w ramach środka wsparcia przyjętego w październiku 2024 r.

Znaczną część środków finansowych na lata 2021–2023 uruchomiono w odpowiedzi na niszczycielskie trzęsienia ziemi w 2023 r. w Turcji, przy czym łącznie przeznaczono 355,6 mln EUR na wsparcie społeczno-gospodarcze, infrastrukturę komunalną, infrastrukturę edukacyjną i infrastrukturę zdrowotną.

W lutym 2024 r. Rada Europejska postanowiła przeznaczyć kolejne 2 mld EUR na utrzymanie skutecznej współpracy migracyjnej z państwami spoza UE, w tym na wsparcie dla syryjskich uchodźców w Turcji w ramach porozumienia w sprawie zmiany wieloletnich ram finansowych (WRF) na lata 2021–2027.

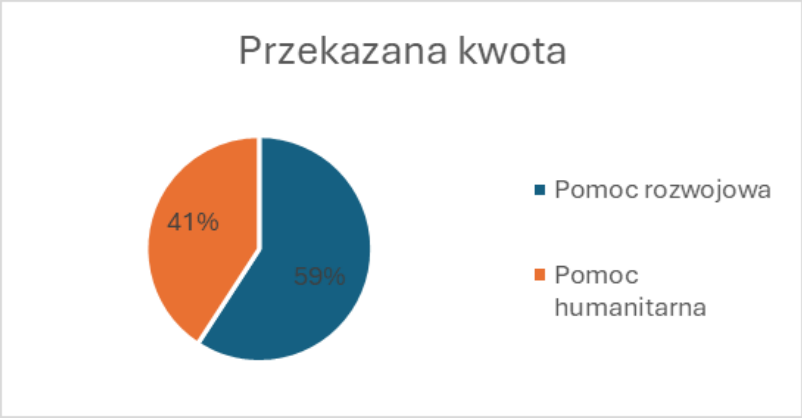
Na konferencji w sprawie Syrii, która odbyła się w maju 2024 r., Komisja zobowiązała się przeznaczyć 1 mld EUR na wsparcie uchodźców i społeczności przyjmujących w Turcji. Kwota ta obejmowała 520 mln EUR z regularnego budżetu na 2024 r. na zapewnienie kontynuacji pomocy dla uchodźców oraz 480 mln EUR pochodzące ze wspomnianego powyżej przydziału w wysokości 2 mld EUR, pozostawiając około 1,5 mld EUR na lata 2025–2027. Pakiet o wartości 1 mld EUR obejmował pięć środków dotyczących głównie: (i) edukacji (80 mln EUR); (ii) podstawowych potrzeb, opieki zdrowotnej, usług komunalnych i spójności społecznej (421 mln EUR); (iii) zarządzania migracjami i kontroli granic (398 mln EUR); (iv) rezerw na ewentualne przyszłe ponowne zaangażowanie Europejskiego Banku Inwestycyjnego w formie generowania potencjalnych pożyczek na inwestycje związane z uchodźcami (75 mln EUR); oraz (v) pomocy humanitarnej (26 mln EUR).

Łączne finansowanie unijne przyznane na pomoc dla uchodźców i społeczności przyjmujących w Turcji od 2011 r. wynosi 12,4 mld EUR. Obejmuje ono 345 mln EUR na pomoc dla uchodźców uruchomione w latach 2011–2016, 6 mld EUR w ramach instrumentu, 535 mln EUR finansowania pomostowego w 2020 r. oraz 3 mld EUR dodatkowego finansowania w latach 2021–2023, 1 mld EUR w 2024 r. oraz dodatkowe 1,5 mld EUR na pomoc planowaną do 2027 r.

4. Wdrażanie instrumentu

Instrument jest wdrażany w formie pomocy humanitarnej i rozwojowej. W ramach pierwszej transzy na poszczególne komponenty przeznaczono odpowiednio około 1,4 mld EUR i 1,6 mld EUR. Z uwagi na przedłużający się kryzys w Syrii działania w ramach drugiej transzy coraz bardziej koncentrowały się na wsparciu społeczno-gospodarczym i tworzeniu źródeł

utrzymania. W ramach drugiej transzy 1,04 mld EUR przeznaczono na pomoc humanitarną, a 1,9 mld EUR – na pomoc rozwojową[16].
Według stanu na grudzień 2024 r. podział pomocy humanitarnej i rozwojowej w ramach instrumentu w ogólnym ujęciu przedstawia się następująco:

Szczegółowe informacje można znaleźć w tabeli projektów zamieszczonej w internecie[17].

Pomoc w ramach instrumentu udzielana jest na realizację projektów. Wypłaty zależą od postępów w realizacji interwencji podejmowanych w ramach instrumentu. Wsparcie w ramach instrumentu obejmuje udzielanie pomocy zarówno uchodźcom, jak i społecznościom przyjmującym.
Pomoc humanitarna w ramach instrumentu ma pomóc uchodźcom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji przez zapewnianie godnych środków wsparcia w celu zaspokojenia ich podstawowych potrzeb oraz zagwarantowania im ochrony[18]. Pomaga ona również wyeliminować luki za pośrednictwem wyspecjalizowanych agencji i organizacji partnerskich w sektorach priorytetowych, takich jak opieka zdrowotna i edukacja. Pomoc humanitarna UE jest świadczona zgodnie z Konsensusem europejskim w sprawie pomocy humanitarnej z 2007 r.[19], który stanowi, że UE jako podmiot prowadzący działania humanitarne przestrzega zasad: humanitaryzmu, neutralności, bezstronności i niezależności, jak określono w art. 214 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej oraz w rozporządzeniu w sprawie pomocy humanitarnej (nr 1257/96)[2021].

[16] Pozostała kwota 60 mln EUR przeznaczona jest na wsparcie administracyjne i operacyjne związane z wdrażaniem instrumentu.
[17] https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/turkiye/eu-support-refugees-turkiye_pl.
[18] Na ochronę w ramach instrumentu przeznaczono łącznie 352 mln EUR, głównie w formie pomocy humanitarnej. Działania obejmowały rejestrację i weryfikację uchodźców, zwiększenie zdolności instytucjonalnych tureckiego urzędu ds. zarządzania migracjami oraz ukierunkowane interwencje w zakresie ochrony grup szczególnie wrażliwych. Ochronę upowszechniono również w takich obszarach, jak potrzeby podstawowe, opieka zdrowotna i edukacja.
[19] Wspólne oświadczenie Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich.
[20] Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/96 z dnia 20 czerwca 1996 r. dotyczące pomocy humanitarnej.
[21] Pomoc humanitarna Komisji Europejskiej opiera się na rocznych planach wdrażania pomocy dla poszczególnych krajów. Ramy współpracy między Komisją i jej partnerami w dziedzinie pomocy humanitarnej określone są w ramowych umowach finansowo-administracyjnych z organizacjami międzynarodowymi oraz w umowach partnerstwa ramowego z organizacjami pozarządowymi.

W ramach komponentu humanitarnego instrumentu 21 partnerów wdrożyło łącznie 65 projektów w ramach pierwszej i drugiej transzy. Projekty te mają na celu zaspokojenie podstawowych potrzeb, takich jak ochrona, edukacja i opieka zdrowotna uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji w Turcji. W ramach pierwszej transzy przyznano i zakontraktowano na pomoc humanitarną kwotę około 1,4 mld EUR, z której wypłacono 1,4 mld EUR, natomiast w ramach drugiej transzy zakontraktowano kwotę 1,05 mld EUR, z której wypłacono 1,04 mln EUR.

Pomoc rozwojowa służy natomiast zaspokajaniu bardziej długoterminowych potrzeb w dziedzinie opieki zdrowotnej, edukacji i rozwoju społeczno-gospodarczego uchodźców, zwłaszcza w zakresie dostępu do usług publicznych i źródeł utrzymania, a także infrastruktury miejskiej. Koncentruje się również na grupach szczególnie wrażliwych i pozwala uwzględnić aspekt płci w ramach poszczególnych interwencji, np. poprzez ochronę kobiet i dziewcząt przed przemocą seksualną i przemocą ze względu na płeć oraz zapewnienie lepszego dostępu do opieki w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego.

W ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej odnotowano postępy w realizacji 26 projektów, na które podpisano umowy w ramach pierwszej transzy. 15 z tych projektów na łączną kwotę 293 mln EUR wdrożono w ramach regionalnego funduszu powierniczego UE w odpowiedzi na kryzys w Syrii, przy czym kwota ta nie uwzględnia środków zarządzanych bezpośrednio za pośrednictwem IPA[22].

Z łącznej kwoty 3,5 mld EUR przeznaczonej na pomoc rozwojową w ramach obu transz wypłacono już prawie 3,2 mld EUR na rzecz partnerów wykonawczych[23]. W ramach pierwszej transzy przyznano i zakontraktowano na pomoc rozwojową kwotę około 1,6 mld EUR, z której wypłacono 1,6 mld EUR, natomiast w ramach drugiej transzy zakontraktowano kwotę 1,9 mld EUR, z której wypłacono prawie 1,7 mln EUR.
W ramach komponentu dotyczącego pomocy rozwojowej zawarto 14 umów, które nadal obowiązują.

W 2024 r. na wdrażanie instrumentu nadal miały wpływ bardzo wysoka inflacja w Turcji oraz wyzwania związane z kursami walutowymi. Wymagało to ograniczenia zakresu niektórych projektów.

<u>Interwencje podejmowane w ramach instrumentu według obszarów priorytetowych</u>

[22] Środkami z IPA w ramach instrumentu zarządza się zgodnie z zasadami działań zewnętrznych zawartymi w części drugiej tytuł IV rozporządzenia finansowego i zasad jego stosowania.
[23] Kwota ta obejmuje również wydatki w ramach projektów realizowanych przez regionalny fundusz powierniczy UE w odpowiedzi na kryzys w Syrii, które nie zostały jeszcze pokryte z budżetu UE.

Postępy w ramach obu transz instrumentu osiągnięte w poszczególnych obszarach priorytetowych są przedstawiane w sprawozdaniach z monitorowania instrumentu[24]. Odnotowano znaczące osiągnięcia w następujących obszarach priorytetowych.

Edukacja

Na wsparcie edukacji w ramach instrumentu oraz na dodatkowe wsparcie dla uchodźców przeznaczono łącznie 2,08 mld EUR.

W ramach humanitarnego komponentu instrumentu ponad 181 mln EUR przeznaczono na edukację. Program warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji wspiera zapisywanie i uczęszczanie dzieci-uchodźców do szkół dzięki wypłatom, które co miesiąc są przekazywane rodzinom uchodźców, pod warunkiem że uczniowie regularnie uczęszczają na zajęcia. W 2024 r. w ramach szóstej edycji programu warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji udzielono wsparcia na rzecz 585 000 dzieci-uchodźców wymagających szczególnego traktowania za pośrednictwem warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji, w zamian za regularne uczęszczanie do szkół publicznych. 42 312 dzieci-uchodźców narażonych na zagrożenia skorzystało z usług ochrony za pośrednictwem ośrodków pomocy społecznej leżących w kompetencji rządu tureckiego i ośrodków społecznych prowadzonych przez turecki Czerwony Półksiężyc.

We wrześniu 2024 r. poziomy pomocy pieniężnej skorygowano, aby złagodzić negatywne skutki wysokiej inflacji. Liczba uczniów korzystających z tego programu jednak nieznacznie spadła w ciągu roku ze względu na trudności finansowe i stosowanie systemu weryfikacji opartego na adresach. W ramach tego systemu status rodzin objętych tymczasową ochroną, które zmieniły miejsce zamieszkania bez uprzedniej zgody organów, został zawieszony, co doprowadziło do wykluczenia ich z programów pomocy społecznej.

W sierpniu 2024 r. minister spraw wewnętrznych ogłosił, że 729 000 Syryjczyków objętych tymczasową ochroną nie można było znaleźć pod adresami, gdzie byli zarejestrowani, i powinni dokonać ponownej rejestracji. W rezultacie dzieci z tych rodzin nie mogły ubiegać się o pomoc z programów pomocy społecznej, takich jak program warunkowych transferów pieniężnych na rzecz edukacji, lub musiały całkowicie zrezygnować z programu. Aby sprostać tym wyzwaniom, w ostatnim kwartale 2024 r. Ministerstwo Rodziny i Opieki Społecznej wzmocniło komponent dotyczący ochrony dzieci.

W styczniu 2023 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej zakończyło wdrażanie przewodniego programu w ramach instrumentu (Promowanie integracji dzieci syryjskich w tureckim systemie szkolnictwa – PIKTES II) o łącznym budżecie 400 mln EUR. Program ten kontynuowano za pośrednictwem programu PIKTES+[25] o łącznym budżecie 300 mln EUR finansowanym w ramach dodatkowej pomocy dla uchodźców w Turcji. W listopadzie 2024 r.

[24] https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/turkiye/eu-support-refugees-turkiye_en?prefLang=pl
[25] Promowanie edukacji włączającej dla dzieci w tureckim systemie szkolnictwa (PIKTES+).

w ramach PIKTES+ przeznaczono kolejne 80 mln EUR na pomoc w wypłacaniu wynagrodzeń nauczycieli.

Ogólnym celem pomocy UE dla uchodźców w tym obszarze priorytetowym nadal jest objęcie wszystkich dzieci-uchodźców tureckim systemem kształcenia formalnego, uzupełnione o działania służące dotarciu do dzieci nieuczęszczających do szkoły i stworzeniu bezpiecznych ścieżek kształcenia, a także poprawie efektów uczenia się. Według stanu na marzec 2024 r. 74 % (834 169) dzieci-uchodźców uczestniczyło w systemie kształcenia formalnego (w tym w edukacji przedszkolnej) w 29 prowincjach o największej liczbie uchodźców, do których skierowany jest program PIKTES+.

Liczba uczniów-uchodźców i uczniów ze społeczności przyjmującej otrzymujących wspierane w ramach instrumentu stypendia na naukę w placówkach kształcenia i szkolenia technicznego i zawodowego lub w instytucjach szkolnictwa wyższego osiągnęła 29 049. Większość z tych uczniów stanowili uchodźcy, przy czym zachowano równowagę płci.

W ramach instrumentu nadal wspierano również rozwój infrastruktury edukacyjnej i przyczyniono się do zmniejszenia przepełnienia szkół. Odnotowano znaczny postęp w zakresie liczby zmodernizowanych i ukończonych placówek edukacyjnych. Dużym osiągnięciem w zakresie modernizacji było zainstalowanie 8 700 tablic interaktywnych w szkołach podstawowych i średnich. Do tej pory dzięki wsparciu w ramach instrumentu zmodernizowano ponad 12 000 obiektów.

Ponadto w ramach projektów „Edukacja dla wszystkich w czasach kryzysu” i „Infrastruktura edukacyjna na rzecz odporności” wybudowano 175 szkół i rozpoczęto świadczenie usług edukacyjnych. Zainstalowane na dachach szkół panele fotowoltaiczne generują energię dla 50 szkół, a w 41 szkołach ukończono realizację projektów służących poprawie efektywności energetycznej.

W 2024 r. podpisano umowy w sprawie pomocy w odbudowie infrastruktury edukacyjnej w Turcji po trzęsieniach ziemi, które miały miejsce w lutym 2023 r. Celem tego finansowania jest zwiększenie dostępu do edukacji zarówno dla uchodźców, jak i społeczności przyjmujących. W ramach dwóch projektów dotacyjnych o łącznej wartości 20 mln EUR zapewniane są stypendia oraz usługi towarzyszące dla studentów-uchodźców i studentów ze społeczności przyjmujących, którzy odbywają studia pierwszego i drugiego stopnia. Realizacja projektów rozpoczęła się w styczniu 2023 r. i potrwa trzy lata. Do stycznia 2025 r. stypendia przyznano 5 702 studentom szkół wyższych, w tym 3 077 studentom syryjskim i 2 625 studentom tureckim.

Ochrona

Na wsparcie ochrony w ramach instrumentu oraz na dodatkowe wsparcie dla uchodźców, głównie za pośrednictwem projektów objętych komponentem humanitarnym, przeznaczono łącznie 352 mln EUR.

Komponent humanitarny instrumentu wspiera proces rejestracji i weryfikacji uchodźców, aby umożliwić im uregulowanie statusu w Turcji oraz ułatwić im dostęp do usług. W szczególności wspiera działania rejestracyjne tureckiego urzędu ds. zarządzania migracjami i zwiększa jego zdolności instytucjonalne i techniczne. Oprócz pojedynczych interwencji w zakresie ochrony, mających na celu zniwelowanie luk oraz reagowanie na konkretne potrzeby i sytuację osób zagrożonych, ochrona została uwzględniona także w pozostałych filarach strategii reagowania humanitarnego (potrzeby podstawowe, opieka zdrowotna i edukacja). Ogólnym celem jest skuteczniejsze rozwiązanie kwestii podatności uchodźców na zagrożenia, uregulowanie ich statusu i włączenie ich w szerszą sieć usług publicznych oraz usług świadczonych przez ONZ/NGO. W okresie sprawozdawczym pomoc nadal koncentrowała się na najbardziej wrażliwych grupach (np. sezonowych pracownikach migrujących zatrudnionych w rolnictwie, kluczowych grupach uchodźców[26]). Ponadto projekty finansowane z funduszu powierniczego Unii Europejskiej w odpowiedzi na kryzys w Syrii obejmowały udzielenie wsparcia w zakresie przyjmowania uchodźców w ośrodkach gminnych oraz kierowania uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji do odpowiednich placówek.

W ramach komponentu instrumentu dotyczącego pomocy rozwojowej kontynuowano wypłacanie dotacji bezpośredniej dla Ministerstwa Rodziny i Opieki Społecznej w wysokości 20 mln EUR. Projekt ten ma na celu zwiększenie dostępu szczególnie wrażliwych grup ludności tureckiej i uchodźców do wysokiej jakości usług społecznych, a także zwiększenie zdolności ministerstwa do świadczenia zintegrowanych i wysokiej jakości usług społecznych.

Opieka zdrowotna

Na wsparcie opieki zdrowotnej w ramach instrumentu oraz na dodatkowe wsparcie dla uchodźców przeznaczono łącznie 1,05 mld EUR.

Głównym filarem finansowania w ramach instrumentu jest program wspierania usług zdrowotnych dla migrantów znany jako SIHHAT, finansowany z trzech kolejnych przydziałów środków: 300 mln EUR w 2016 r., 210 mln EUR w 2020 r. i 210 mln EUR w 2023 r. SIHHAT wspiera tureckie Ministerstwo Zdrowia w jego działaniach na rzecz zapewnienia bezpłatnego i sprawiedliwego dostępu do opieki zdrowotnej dla wszystkich uchodźców. W 32 prowincjach działa łącznie 176 ośrodków opieki zdrowotnej dla migrantów i dziewięć kontenerowych jednostek opieki zdrowotnej, a w placówkach wspieranych przez UE pracuje 3 500 pracowników opieki zdrowotnej, z czego ponad 75 % jest pochodzenia syryjskiego. Trzęsienia ziemi spowodowały straty wśród pracowników opieki zdrowotnej, a 17 ośrodków opieki zdrowotnej zostało uszkodzonych; ich działalność przeniesiono do tymczasowych kontenerowych jednostek opieki zdrowotnej. Wdrażanie projektu SIHHAT II zakończyło się w połowie 2024 r. W ramach projektu SIHHAT III zapewniono kontynuację usług opieki

[26] Należą do nich uchodźcy przebywający w prowincjach najbardziej dotkniętych trzęsieniami ziemi w 2023 r. oraz szczególnie wrażliwe grupy uchodźców i migrantów o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony (np. jednoosobowe gospodarstwa domowe, osoby z niepełnosprawnościami, osoby, które doświadczyły przemocy ze względu na płeć, osoby LGBTIQ+), w tym około 300 000 dzieci nieuczęszczających do szkoły.

zdrowotnej dla uchodźców dzięki dodatkowemu wsparciu UE w wysokości 210 mln EUR w 2023 r. i 50 mln EUR w 2024 r.

Dwa szpitale sfinansowane w ramach instrumentu – Dörtyol/Hatay i Kilis – zostały w pełni uruchomione w 2022 r. i odegrały kluczową rolę w świadczeniu niezbędnych usług opieki zdrowotnej po trzęsieniach ziemi w 2023 r., kiedy to zwiększono liczbę łóżek w obu szpitalach do 400. Ponadto w ramach instrumentu nadal buduje się i odnawia ośrodki opieki zdrowotnej dla migrantów, dostarcza sprzęt medyczny
oraz zestawy dla matek i zestawy higieniczne, a także odnawia oddziały fizjoterapii i rehabilitacji. W 2024 r. rozpoczęto budowę ośmiu ośrodków opieki zdrowotnej i zamówiono 113 sztuk sprzętu medycznego dla ponad 40 szpitali.

Jeżeli chodzi o wsparcie humanitarne, dwa ośrodki rehabilitacji fizycznej w Kilis i Reyhanli/Hatay nadal funkcjonują, oferując takie usługi jak fizjoterapia, opieka zdrowia psychicznego oraz wsparcie psychospołeczne dla uchodźców z niepełnosprawnościami i uchodźców, którzy z innych powodów wymagają szczególnego traktowania.

Infrastruktura miejska

Na wsparcie infrastruktury miejskiej w ramach instrumentu oraz na dodatkowe wsparcie dla uchodźców przeznaczono łącznie 509 mln EUR.

Wsparcie w ramach instrumentu obejmuje szereg gmin, którym zapewnia się podstawowe usługi komunalne, obejmujące dostawy wody i usługi sanitarne oraz gospodarowanie odpadami stałymi. Wsparciem objęta jest również infrastruktura lokalna dzięki zapewnieniu usług rekreacyjnych. Jeżeli chodzi o obiekty rekreacyjne, ukończono 12 obiektów (boiska do piłki nożnej i korty tenisowe), natomiast 10 obiektów sportowych jest obecnie w budowie. Trwa budowa projektów wodno-kanalizacyjnych w prowincjach Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep, Mersin, Mardin, Adıyaman, Malatya i Hatay.

W 2023 i 2024 r. przygotowano dodatkowe umowy na infrastrukturę komunalną. Ich celem jest umożliwienie dalszej realizacji projektu mającego na celu wzmocnienie pozycji młodzieży znajdującej się w trudnej sytuacji poprzez zapewnienie sprzyjającej włączeniu społecznemu infrastruktury sportowej i młodzieżowej, a także dalszej realizacji projektu mającego na celu modernizację systemów wodociągowych i kanalizacyjnych.

W 2024 r. podpisano kolejną umowę w tym obszarze priorytetowym z tureckim Ministerstwem Środowiska, Urbanistyki i Zmiany Klimatu, aby pomóc w przygotowaniu i realizacji projektów w zakresie infrastruktury komunalnej, na które pożyczek udzielą międzynarodowe instytucje finansowe za pośrednictwem Ilbank.

Podstawowe potrzeby i wsparcie społeczno-gospodarcze

Na podstawowe potrzeby i wsparcie społeczno-gospodarcze w ramach instrumentu oraz dodatkowego wsparcia dla uchodźców przeznaczono łącznie 4 mld EUR.

Interwencje w tym obszarze priorytetowym mają na celu wsparcie zaspokojenia podstawowych potrzeb uchodźców znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji oraz zwiększenie ich odporności i samodzielności. Dzięki temu możliwe będzie stopniowe uniezależnienie się od pomocy społecznej i zwiększenie samodzielności oraz zyskanie źródeł utrzymania.

W ramach pomocy z instrumentu na zaspokojenie podstawowych potrzeb ponad 2,6 mln uchodźców otrzymało wsparcie umożliwiające im godne życie. Do lipca 2023 r. większości wsparcia udzielano za pomocą siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych (ESSN), czyli programu pomocy społecznej, w ramach którego co miesiąc przekazywano pomoc pieniężną za pomocą systemu kart debetowych do ponad 1,6 mln uchodźców będących beneficjentami tego programu.

W ramach drugiej transzy instrumentu zakończono wdrażanie dotacji bezpośredniej w wysokości 245 mln EUR we współpracy z Ministerstwem Rodziny i Opieki Społecznej. Dotacja ta pozwoliła na zapewnianie comiesięcznego wsparcia finansowego osobom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji, porównywalnego z pomocą społeczną zapewnianą w ramach tureckiego systemu zabezpieczenia społecznego, czyli na realizację programu uzupełniającego ESSN (C-ESSN). Projekt ten był realizowany równocześnie z ESSN i zapewnił wsparcie dla gospodarstw domowych, w których żyją osoby samotnie wychowujące dzieci, osoby starsze oraz osoby z niepełnosprawnościami (w tym poważnymi niepełnosprawnościami). W 2024 r. kontynuację programów C-ESSN i ESSN[27] zapewniono w ramach dodatkowego wsparcia dla uchodźców o wartości 3 mld EUR uruchomionego na lata 2021–2023[28] poza ramami instrumentu. Od tego czasu oba programy połączono w ramach jednej umowy. W lipcu 2023 r. z Ministerstwem Rodziny i Opieki Społecznej podpisano ten nowy program pomocy pieniężnej – „Siatka bezpieczeństwa socjalnego dla uchodźców w Turcji (SSN)" (781 mln EUR). Interwencja ta oznaczała przekształcenie siatki bezpieczeństwa socjalnego w sytuacjach nadzwyczajnych (ESSN) z pomocy humanitarnej w długoterminową pomoc rozwojową, przy czym DG ECHO przestała uczestniczyć w zarządzaniu programem. Obecny program (SSN) wspiera nieco ponad 1,4 mln uchodźców w zaspokojeniu ich codziennych podstawowych potrzeb.

Dodatkowe wsparcie społeczno-gospodarcze nadal jest przekazywane uchodźcom w celu ułatwienia im dostępu do rynku pracy. Strategia UE w tym obszarze priorytetowym obejmuje zarówno podaż, jak i popyt na rynku pracy. Główne rodzaje wsparcia obejmują kształcenie i szkolenie techniczne i zawodowe; krótkoterminowe szkolenia zawodowe, w tym szkolenia

[27] Planuje się, że kolejny etap programu ESSN zostanie przejęty przez DG ENEST.

[28] *Decyzja wykonawcza Komisji* z dnia 4 stycznia 2022 r. *w sprawie indywidualnego środka na rzecz zapewnienia wsparcia pieniężnego uchodźcom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji w Turcji na lata 2022 i 2023* (*C(2022) 7822*) oraz *decyzja wykonawcza Komisji* z dnia 7 grudnia 2022 r. *w sprawie finansowania indywidualnego środka na rzecz kontynuacji wsparcia w zakresie podstawowych potrzeb oraz przejścia na źródła utrzymania dla uchodźców w Turcji w 2022 r.* (*C(2022) 8887*).

w miejscu pracy, szkolenia w zakresie umiejętności miękkich, doradztwo zawodowe i usługi wsparcia, a także wsparcie w zakresie ubiegania się o zezwolenia na pracę. Jeżeli chodzi o krótkoterminowe kursy szkoleniowe z zakresu rozwoju umiejętności zawodowych, w okresie sześciu miesięcy w 2024 r. na takie kursy zarejestrowało się 11 779 uczestników, w związku z czym liczba beneficjentów wyniosła łącznie 83 789, z czego 51 % to mężczyźni. Ponadto z danych zgromadzonych podczas realizacji trzech projektów w tym samym okresie wynika, że przedsiębiorstwa, które utworzono lub rozwinięto dzięki wsparciu UE dla uchodźców, stworzyły dodatkowe 8 584 nowe miejsca pracy, co dało łącznie 15 004 miejsca pracy.

Drugi główny komponent programu koncentruje się na zakładaniu nowych przedsiębiorstw i rozszerzaniu działalności już istniejących przedsiębiorstw za pomocą wsparcia materialnego i niematerialnego w celu poprawy formalnego tworzenia miejsc pracy. Projekty „Wspieranie zatrudnienia" i „Wejście na rynek pracy" (ISDEP I i ISDEP II), realizowane we współpracy z Turecką Agencją Pośrednictwa Pracy (İŞKUR) i Dyrekcją Generalną ds. Międzynarodowej Siły Roboczej (DG ILF) Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, koncentrują się na zwiększeniu skali formalnego zatrudnienia wśród uchodźców i członków społeczności przyjmujących. ISDEP I pomyślnie zakończono w 2024 r. Dotacje dla przedsiębiorców, w tym szkolenia w zakresie przedsiębiorczości, a także materialne i niematerialne wsparcie zarówno dla uchodźców, jak i społeczności przyjmujących mają na celu tworzenie miejsc pracy w ścisłej współpracy z turecką Organizacją ds. Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw (KOSGEB) i Tureckim Bankiem Rozwoju i Inwestycji (TKYB).

Projekty „Wzmocnienie zdolności w zakresie przedsiębiorczości na rzecz zrównoważonej integracji społeczno-gospodarczej" (ENHANCER) oraz „Przedsiębiorczość społeczna, upodmiotowienie społeczne i spójność społeczna w społeczności uchodźców i społecznościach przyjmujących w Turcji" mają ten sam cel i są realizowane we współpracy z Ministerstwem Przemysłu i Technologii. Realizowane są również dodatkowe projekty dotyczące zatrudnienia w rolnictwie, szkolenia zawodowego i przygotowania zawodowego. W 2024 r. podpisano kolejne umowy w zakresie wsparcia społeczno-gospodarczego. Obejmują one umowy mające na celu poprawę trwałych źródeł utrzymania i formalnego zatrudnienia uchodźców i społeczności przyjmujących na obszarach dotkniętych trzęsieniami ziemi w lutym 2023 r.

Zarządzanie migracjami

Na wsparcie zarządzania migracjami w ramach instrumentu oraz na dodatkowe wsparcie dla uchodźców przeznaczono łącznie 878 mln EUR[29].

Zakończono dwa projekty finansowane w ramach pierwszej transzy na łączną kwotę 80 mln EUR. Pierwszy projekt służył zapewnieniu wsparcia UE we wzmacnianiu zdolności tureckiej straży przybrzeżnej do przeprowadzania operacji poszukiwawczo-ratowniczych, a drugi

[29] Kwota ta nie obejmuje 150 mln EUR przeznaczonych w ramach instrumentów HOME.

projekt miał na celu wsparcie tureckiego urzędu ds. zarządzania migracjami[30] w zarządzaniu powrotami z UE.

W 2024 r. kontynuowano realizację trzech projektów o wartości 30 mln EUR w ramach dodatkowego wsparcia dla uchodźców, mających na celu: (i) zwiększenie zdolności tureckiego urzędu ds. zarządzania migracjami w zakresie przeciwdziałania nielegalnej migracji; (ii) poprawę współpracy między służbami agencji zarządzania granicami w portach lotniczych; oraz (iii) dalsze zapewnianie wsparcia operacyjnego na rzecz zarządzania ośrodkami detencyjnymi.

Od 2024 r. wdrażana jest umowa o wartości 220 mln EUR podpisana w grudniu 2023 r. Jej celem jest dalsze wzmocnienie zarządzania granicami na wschodniej i południowo-wschodniej granicy Turcji. W 2024 r. – w ramach dodatkowego wsparcia dla uchodźców – przydzielono kolejne 398 mln EUR na wsparcie zdolności Turcji w zakresie zarządzania migracjami i granicami. Ta pomoc finansowa koncentruje się na: (i) dobrowolnych powrotach do krajów pochodzenia; (ii) wzmocnieniu procedur ochrony międzynarodowej i tymczasowej; (iii) zapobieganiu przemytowi migrantów; (iv) bezpieczeństwie granic lądowych i morskich; oraz legalnej migracji. W ramach tej pomocy przeznaczono również dodatkowe 50 mln EUR na wyżej wymieniony projekt zarządzania granicami.

Aspekty płci w projektach realizowanych w ramach instrumentu

Działania w ramach instrumentu w dalszym ciągu są realizowane zgodnie z trzecim unijnym planem działania w sprawie równości płci pod hasłem „wspólne dążenie do świata, w którym panuje równość płci, na lata 2021–2025”. Propagowanie, ochrona i przestrzeganie praw człowieka w odniesieniu do kobiet i dziewcząt w całej ich różnorodności, promowanie równości płci oraz wzmocnienie pozycji kobiet i dziewcząt pozostały priorytetami w 2024 r. Kwestie związane z płcią uwzględniono we wszystkich projektach w ramach instrumentu i są one na bieżąco monitorowane za pomocą zdezagregowanych danych (76 wskaźników).

Instrument znacznie zwiększył szanse kobiet na zatrudnienie – ponad 26 000 kobiet ukończyło krótkoterminowe szkolenia w zakresie umiejętności zawodowych, około 40 000 kobiet skorzystało z usług doradztwa w zakresie zatrudnienia, a 500 przedsiębiorstw prowadzonych przez kobiety otrzymało wsparcie doradcze lub finansowe. W ramach instrumentu zorganizowano kursy języka tureckiego dla uchodźczyń, które pomyślnie ukończyło około 25 000 dorosłych uchodźczyń i 20 000 uczennic. Ponadto około 55 000 dziewczynek-uchodźczyń korzystało z edukacji przedszkolnej zapewnionej dzięki projektom finansowanym w ramach instrumentu, a 15 000 uczennic przyznano stypendia edukacyjne. Na uwagę zasługuje fakt, że blisko 50 % nauczycieli i pracowników oświaty zaangażowanych w ramach instrumentu stanowią kobiety. Dzięki programom przekazów pieniężnych ponad 1 milion uchodźczyń otrzymuje regularne, bezwarunkowe przekazy środków. Ponadto rodziny około 400 000 uczennic otrzymały warunkowe środki pieniężne przeznaczone na wsparcie kształcenia.

[30] Zwanego wówczas Dyrekcją Generalną ds. Zarządzania Migracją (DGMM).

Niezależnie od programów przekazów pieniężnych około 500 000 uchodźczyń skorzystało z konsultacji dotyczących ochrony, natomiast około 550 000 uchodźczyń skorzystało z usług związanych z ochroną świadczonych w ramach projektów finansowanych ze środków instrumentu.

5. Monitorowanie, ocena i audyt

W 2024 r. sprawozdawczość na temat osiągnięć w ramach instrumentu nadal opierała się na ramach wyników instrumentu[31] oraz teorii zmian instrumentu[32]. Trzynaste sprawozdanie z monitorowania instrumentu opublikowano w grudniu 2024 r. i jest ono dostępne na stronie internetowej DG ENEST[33].

Pod koniec 2024 r. Komisja podpisała nową umowę, aby zapewnić kontynuację systemu monitorowania instrumentu i zarządzania danymi w ramach instrumentu, ustanowionego na podstawie pierwszej umowy o pomoc techniczną (SUMAF)[34]. Pierwotna umowa SUMAF[35] wygasła w grudniu; w ramach tej umowy przeprowadzono 127 misji obserwacyjnych (w tym cztery misje doraźne), 53 kontrole na miejscu i 112 misji obserwacyjnych[36].

W maju 2024 r. Komisja podpisała umowę ramową dotyczącą oceny końcowej instrumentu. W następstwie strategicznej oceny śródokresowej instrumentu z 2021 r. ocena końcowa ma koncentrować się na drugiej transzy instrumentu i powinna zostać zakończona pod koniec 2025 r., co będzie oznaczało zakończenie wdrażania instrumentu.

W kwietniu 2024 r. Europejski Trybunał Obrachunkowy przeprowadził drugą kontrolę wykonania zadań dotyczącą instrumentu. Sprawozdanie z kontroli, zawierające ustalenia i zalecenia Trybunału oraz odpowiedzi Komisji, zostało opublikowane 24 kwietnia 2024 r. i jest dostępne w internecie[37]. Głównym zaleceniem Trybunału było to, aby Komisja poprawiła sposób pomiaru wpływu projektów realizowanych w ramach instrumentu oraz rozpoczęła dyskusję z państwami członkowskimi i władzami tureckimi na temat sposobów zapewnienia ich trwałości.

[31] https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/23babb53-e316-4361-b373-78f0ce1d663e_pl?filename=EU%20support%20to%20Refugees%20in%20TR_Results%20Framework.pdf.
[32] https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/99c1bfa3-1853-42ff-ae3b-59622f7bdab1_pl?filename=EU%20support%20to%20refugees%20in%20TR_Theory%20of%20Change%202024.pdf.
[33] https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/turkiye/eu-support-refugees-turkiye_en?prefLang=pl
[34] Pomoc techniczna na rzecz monitorowania wyników wsparcia UE dla uchodźców w Turcji – IPA/2024/461-735.
[35] Pomoc techniczna na rzecz wsparcia monitorowania działań finansowanych w ramach Instrumentu Pomocy dla Uchodźców w Turcji – IPA/2021/429-105 (addendum VI do umowy IPA/2018/393-877).
[36] Skumulowane dane liczbowe z 2017 r.
[37] https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/SR-2024-06/SR-2024-06_PL.pdf.

6. Komunikacja i eksponowanie działań

W 2024 r. kontynuowano działania mające na celu zwiększenie widoczności działań realizowanych w ramach instrumentu oraz poprawę widoczności pomocy, której UE udziela Turcji w przyjmowaniu uchodźców. Ze względu na gwałtowny wzrost negatywnej oficjalnej retoryki i negatywnych nastrojów społecznych wobec uchodźców w tym okresie działania koncentrowały się na pomocy UE dla uchodźców i społeczności przyjmujących po trzęsieniach ziemi w lutym 2023 r. Jako przykłady wymienić można: (i) wizytę prasową pod koniec stycznia 2024 r.; (ii) szereg udanych przedsięwzięć i filmów wideo; (iii) wydarzenie, publikację, nagranie wideo i album fotograficzny „Silniejsi razem" na temat roli, jaką w lutym 2023 r. odegrali ratownicy z UE w udzielaniu pomocy uchodźcom i społecznościom przyjmującym, zorganizowane w Ankarze w ścisłej współpracy z państwami członkowskimi UE; oraz (iv) dużą widoczność wizyty komisarz Elisy Ferreiry pod koniec kwietnia 2024 r.

7. Wnioski i dalsze działania

W 2024 r. kontynuowano wdrażanie instrumentu. Do końca 2020 r. zakontraktowano cały budżet operacyjny instrumentu, z którego do końca 2024 r. wypłacono 5,7 mld EUR. W ramach instrumentu nadal zapewnia się bardzo potrzebną pomoc dla uchodźców i przyjmujących ich społeczności w Turcji. Dodatkowa pomoc dla uchodźców przyznana na lata 2020–2024 ma na celu zapewnienie trwałości osiągnięć instrumentu.

Kolejne etapy obejmują:

- *dalsze skuteczne wdrażanie wszystkich projektów w ramach instrumentu na rzecz uchodźców i społeczności przyjmujących, zgodnie z zasadami należytego zarządzania finansami;*
- *dalsze rozwijanie działań komunikacyjnych dotyczących instrumentu;*
- *organizację końcowego posiedzenia komitetu sterującego w 2025 r.;*
- *programowanie dodatkowego wsparcia na lata 2025–2027 dla uchodźców i społeczności przyjmujących w Turcji w celu zapewnienia trwałości osiągnięć w ramach instrumentu.*